

UDK 27-243.67:[27-243.6-055.2:179.9]
27-277.2

Primljeno: 1. 3. 2021.
Prihvaćeno: 5. 7. 2021.
Stručni rad

EGZEGETSKO-TEOLOŠKA ANALIZA PJ 4,1-7 I IZR 31,10-31

Anđelo MALY

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
andelo.maly@kbf.unizg.hr

Sažetak

Dva biblijska teksta iz Pjesme nad pjesmama (Pj 4,1-17) i iz knjige Mudrih izreka (Izr 31,10-31) predstavljaju nam dva pogleda dvojice svetopisaca na ženu i njezine karakteristike koje bi trebale biti vrijedne divljenja i poštovanja. Izabrani tekstovi unutar teološko-antropološke interpretacije i potvrđeni egzegetskim tumačenjima na jedan poseban način predstavljaju sukladnost čovjekove složene naravi u planu Mudrosti stvaranja i dovršenja stvorenoga. Zaručnica i žena predstavljene u Pjesmi nad pjesmama i knjizi Mudrih izreka otkrivaju čovjeka koji neće biti obnovljen tek u svojem moralnom integritetu ili tek u svojoj duhovnoj stvarnosti po kojoj ima mogućnost odnosa s Bogom, već će, jer je i ona dio potpune mudrosti po kojoj Bog čini sve, čovjek biti obnovljen u svojoj tjelesnosti. Oba teksta, a posebno onaj iz Pjesme nad pjesmama, bila su objektom različitih i brojnih interpretacija. Uspoređujući ta dva teksta, koja se nerijetko razlikuju u svojem smislu, ali se upravo zbog toga i nadopunjuju, želimo se u ovom radu usmjeriti razrješavanju međusobnih suprotnosti, koristeći se činjenicom da se suprotnosti također i nadopunjuju i izgrađuju. U tom smislu, uz egzegetska tumačenja navedenih tekstova, želimo uvidjeti kako su ta dva biblijska pogleda na ženu specifičan način govora o mudrosti. U konačnici, kroz teološki smisao tumačenja tih tekstova u slikama zaručnice i žene, želja nam je potvrditi činjenicu personifikacije Mudrosti kao ženskog lika u kontekstu starozavjetne literature. Dvije slike: zaručnica i žena, ukoliko idemo dalje od njihova doslovnog značenja, donose mogućnost spoznaje mnogolikosti biblijske Mudrosti, koja je u isto vrijeme imanentna i transcendentna te ostaje posrednicom između Boga i čovjeka. Čovjeka koji traži mudrost kao vrsnu ženu (*Tko će ju naći?*), a kada je nađe uspinje se k njoj (usp. Pj 4,6) i divi joj se jer je *bez mane* (Pj 4,7b).

Ključne riječi: Pjesma nad pjesmama, Mudre izreke, zaručnica, vrsna žena, personifikacija mudrosti.

Uvod

»Božanske žene, sva ljepota svijeta
i lavska gordost, i plahota srne,
kroz vaše čari uzvišene cvjeta
u plave dane, i u noći crne.

I, kada stopom punom svetog mira
budite zemlji ritam svih otkrića,
slutim vas srcem plamenim svemira,
slutim i ištem tajnu vaših bića.«

Tin Ujević, *Žene među kraljicama*

Biblijska povijest pamti mnoge žene koje su često imale nemalu ulogu za tijek same povijesti, ali i u kasnijem tumačenju za cjelinu božanske objave. Neke od njih bile su vrsni uzori onoga što se smatralo pravednošću pred Bogom i ljudima, dok su druge bile uzrokom ili povodom nevolja. Semitski mentalitet svakako je utjecao na oblikovanje božanske objave, ali nikada nije mogao toliko transformirati tu objavu da se u njoj ne bi mogla raspoznati razlika između božanske i ljudske mudrosti kao i razlike između različitih pogleda na cjelokupnu stvarnost, pa tako i na žene. Dva biblijska teksta iz Pjesme nad pjesmama (Pj 4,1-17) i iz knjige Mudrih izreka (Izr 31,10-31) predstavljaju nam dva pogleda dvojice svetopisaca na ženu i njezine karakteristike koje bi trebale biti vrijedne divljenja i poštovanja. Oba teksta, a posebno onaj iz Pjesme nad pjesmama, bila su objektom različitih i brojnih interpretacija. Uspoređujući ta dva teksta, koja se razlikuju u svojem smislu, ali se upravo zbog toga i nadopunjuju, želimo se u ovom radu usmjeriti razrješavanju međusobnih suprotnosti, koristeći se činjenicom da se suprotnosti također i nadopunjuju i izgrađuju. U tom smislu, uz egzegetska tumačenja navedenih tekstova, želimo uvidjeti kako su ta dva biblijska pogleda na ženu specifičan način govora o mudrosti. U konačnici, kroz teološki smisao tumačenja tih tekstova u slikama zaručnice i žene želja nam je potvrditi činjenicu personifikacije Mudrosti kao ženskog lika u kontekstu starozavjetne literature.

1. Zaručnica u Pj 4,1-7

1.1. Kontekst knjige Pjesme nad pjesmama

Prije nego započnemo pomniju razradu odabranih redaka valjalo bi radi jasnijeg i potpunijeg razumijevanja smjestiti ih u kontekst knjige u kojoj se nalaze, kao i promotriti knjigu u njezinu povijesno-kulturološkom okruženju.

Knjiga Pjesme nad pjesmama, čije je hebrejsko ime שִׁיר הַשִּׁירִים (*šîr haššîrîm*), knjiga je zapravo »najljepše pjesme«¹ koja opjevava ljubav zaručnika i zaručnice, nastala u postsužanjskom i mirnodopskom razdoblju krajem V. ili početkom IV. stoljeća. Nakon desetljeća intenzivnije egzegetske kritike teksta danas je jasnije da je prvobitna namjera te knjige bila opjevati ljudsku ljubav između dvoje zaljubljenih i u tome smislu bismo je trebali promatrati kao dio ljubavne poezije židovske književnosti. Međutim, činjenica da su je židovska i kršćanska tradicija primile u kanon Svetog pisma otvorila je put dodatnim teološkim interpretacijama.² Štoviše ta činjenica zahtijeva od nas da je u teološkom smislu promatramo kao integralni dio božanski nadahnutih tekstova i stoga je nezostavna njezina uloga jednog od tumača starozavjetne božanske objave koja, dakle, bez nje ne bi bila potpuna.³ Sama knjiga savršeno se uklapa u starozavjetnu objavu, iako se u njoj božansko ime ne spominje, osim na kraju teksta u skraćenoj grafici božanskog tetragrama: Pj 8,6 (שְׁלֵהֶבְיָהּ). U filološkom smislu možemo ustvrditi da je pjesma u dodiru s egipatskom ljubavnom poezijom u kojoj je prisutan jedan poseban i profinjen ukus prema ženi, kako u privatnom tako i u javnom životu. Imaginarij pjesme crpi pojedine slike iz drevnih kanaanskih i drugih semitskih kultura te tako knjiga Pjesme nad pjesmama ostaje na tragu karakterističnih biblijskih tema, kao npr. onih o vinogradu i vrtu, pastiru i kralju, buđenju i spavanju, traženju i otkrivanju.⁴ Nadalje, stil i način pisanja zbog dodatne plemenitosti u određenoj mjeri odudaraju od narodnog folklor. Jednostavna činjenica da je u većini slučajeva u Pjesmi nad pjesmama zaručnica ta koja ima inicijativu i koja traži svojeg ljubljenoga odudara od onoga što se u društvu tog vremena događalo.⁵ Sve navedeno daje nam pravo

¹ U naslovu pjesme je hebrejski superlativ riječi *šîr* (pjesma) tako da je moguće naslov prevesti i kao *Najljepša pjesma*; *Najuzvišenija pjesma* i tome slično. Usp. Gianfranco NOLLI (ur.), *Cantico dei cantici*, Torino, 1968., 11.

² Uz tzv. doslovno ili prirodno razumijevanje Pjesme, ona se tumačila i alegorijski, tipološki, kao i kultsko-mitološki. Usp. Alice BAUM, *Propovjednik i Pjesma nad pjesmama*, Zagreb, 1997., 39-44.

³ Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, Paris, 1967., 9-15.

⁴ Usp. *Isto*, 15, 21-22.

⁵ Usp. *Isto*, 11-13.

da u našem pokušaju tumačenja izabranog ulomka promatramo tekst kao profinjeni izraz tjelesne i duhovne ljubavi dvoje zaljubljenih u kojoj je sadržana određena poruka objavljene transcendentne stvarnosti.

1.2. Sadržaj i struktura teksta

Sadržaj teksta iznesen je kroz svojevrsnu igru traženja, gubljenja i pronalaženja dvoje zaljubljenih koja se odvija kroz nekoliko epizoda ili pjesama, čiji je broj, prema različitim autorima, između pet i sedam.⁶ Gianni Barbiero, promatrajući Pjesmu kroz likove, unutarnja ponavljanja riječi i temu, kao i narativnu gradaciju, predlaže kompoziciju koja se sastoji od prologa (Pj 1,2–2,7) i epiloga (Pj 8,5–14) između kojih se nalaze dvije simetrične cjeline (2,8–5,1//5,2–8,4).⁷ Čitava Pjesma prožeta je dijalektikom ljubavi, čiju je kompoziciju, uzevši u obzir njezin poetski karakter, moguće predstaviti kroz koncentričnu strukturu:⁸

Naslov (1,1)

- A. PROLOG. UZAJAMNA ČEŽNJA (1,2–2,7)
- B. DVIJE PJESME LJUBLJENE (2,8–3,5)
- INTERMEZZO. SALOMONOVA SVADBENA POVORKA (3,6–11)
- C. PRVA PJESMA O ZARUČNICI (4,1–5,1)
- D. PJESME O TRAŽENJU I PRONALASKU (5,2–6,3)
- C'. NOVE PJESME O ZARUČNICI (6,4–7,11)
- B'. POSLJEDNJE PJESME LJUBLJENE (7,12–8,4)
- A'. POBJEDA LJUBAV I EPILOG PJESME (8,5–14)

Narativna kulminacija Pjesme započinje u Pj 3,6 Salomonovom svadbenom povorkom te završava razgovorom između zaručnika i zaručnice (5,1). U navedenoj epizodi (3,6–5,1) susreću se zaručnik i zaručnica. Prvotno je predstavljen Salomon koji, nošen na kraljevskoj nosiljci, uzlazi na svadbenu svečanost. Pozivanje na kralja Salomona koji uzlazi, najvjerojatnije upućuje unutar teološke interpretacije na mesijansku dimenziju teksta. Naime hebrejski glagol *uzlaziti* (נָסַע) u postsužanjskom kontekstu često se uporabljuje sa značenjem »uspinjanja

⁶ Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 29; Alice BAUM, *Propovjednik i Pjesma nad pjesmama*, 44; Jacques CAZEAUX, *Le cantique des cantiques: Des pourpres de Salomon à l'anémone des champs*, Paris, 2008., 82–88; Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, Leiden – Boston, 2011., 17–19.

⁷ Usp. Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 19–24.

⁸ Luca MAZZINGHI (ur.), *Cantico dei cantici. Introduzione, traduzione e commento*, Cinisello Balsamo (MI), 2011., 13.

u Sveti grad Jeruzalem« (usp. 2 Ljet 12,2; 36,23; Ezr 1,3; Ps 122,4), a Salomonovo ime (הַשְּׁלֹמֹה) upućuje po zvučnosti na riječ מִיר (mir). Takva interpretacija ima potvrdu i u imenu zaručnice iz 7,1 gdje je nazvana Sulamkom (שׁוּלַמִּית), tj. onom koja pripada Salomonu ili »mirnome, onome kome je dan mir«⁹.

Nakon svadbenog *intermezza* (3,6-11) u kojemu je predstavljen susret zaručnika i zaručnice, autor donosi pjesmu o zaručnici koja je kao književna vrsta *wasf*¹⁰. Biblijski tekst započinje u 4,1 i završava u 5,1 jer već u 5,2 u govoru zaručnice započinje nova narativna cjelina. Tijek pjesme (4,1–5,1) započinje kontemplacijom o tijelu zaručnice (4,1-7) te nastavlja razgovorom o čežnji za sjedinjenjem (4,8-15) i završava duetom zaručnice i zaručnika (4,16–5,1). Cjelina je povezana glagolom »hodati; doći« (בָּרוּךְ / הָלַךְ): u 4,6 zaručnik izražava želju da dođe zaručnici, zatim je u 4,8 on poziva k sebi da bi u 4,16 zaručnica pozvala njega u svoj vrt, što i potvrđuje u 5,1. Na taj način pjesma opisuje prelazak iz čežnje i kontemplacije prema sjedinjenju zaručnika.¹¹

Uzvikom: »kako si lijepa!« (4,1a.7) uokvirena je prva pjesma o zaručnici. Između tog okvira nalazi se opis zaručnice u sedam usporedbi o tijelu povezanih s elementima iz prirode (izuzev r. 4), jer »iskustvom ljubavi zaručnik ulazi u dodir sa snagom prirode u kojoj se nalazi život«¹². Kontemplacija zaručnice predstavlja se od gore (oči) prema dolje (dojke) te završava zaručnikovom željom za uspinjanjem na »brežuljak«.

OKVIR (R. 1a)	divljenje	Kako si lijepa...
KONTEMPLACIJA ZARUČNICE (R. 1b-5)	<ol style="list-style-type: none"> 1. oči → golubice 2. kosa → koze 3. zubi → ovce 4. trake grimiza ← usne 5. mogranj ← obrazi 6. kula Davidova ← dojke 7. dojke → lane¹ 	
ZARUČNIKOVA ŽELJA (R. 6)	od kontemplacije do djelovanja	
OKVIR (R. 7)	divljenje	Sva si lijepa...

⁹ Usp. Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 364-365.

¹⁰ *Wasf* označava pjesmu sastavljenu u čast veličanja ženske ili muške ljepote (usp. Pj 4,1-7; 5,10-16; 6,4-7; 7,2-9) koja se pjevala za vrijeme svadbenih svečanosti.

¹¹ Usp. Luca MAZZINGHI (ur.), *Cantico dei cantici. Introduzione, traduzione e commento*, 65.

¹² Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 176.

¹³ Više usporedbi od kojih prve tri pod formom: dio tijela à usporedba, zatim druge tri: usporedba à dio tijela te posljednja: dio tijela à usporedba, daju ukupan broj od sedam usporedbi koje su zaokružene u završnom divljenju: »Sva si lijepa...«, čime se u biblijskom smislu izražava punina. Usp. Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 175.

1.3. Interpretacija Pj 4,1-7

Započinjući u 4,1 kraljevski zaručnik obraća se svojoj zaručnici i tako pažnja sa Salomona predstavljenog u svojem sjaju naglo prelazi na zaručnicu i njezinu ljepotu. Sam početak ljubavnih pohvala zaručnici u sebi sadrži naznaku određene novosti, obnovljene ljubavi u kojoj je zaručnik, vidjevši svoju dragu, nanovo zaveden njezinom ljepotom te ističe: »Gle kako si lijepa, prijateljica moja, kako si lijepa!«¹⁴ Ta zadivljenost zaručnika predstavljena je svojevrsnom zavedenošću ili radosnom opijenošću ljepotom, koja se izražava nizom slika koje su preuzete iz prirode, a koje u sebi sadrže određenu dražesnost ili pobuđuju osjećaj ugone ili ispunjenosti. Važno je zapaziti kako je predstavljena slika zaručnice kroz imaginarij tjelesnosti i prirodnog obilja u sebi dovoljna, savršena, tj. sadrži unutarnje jedinstvo i sklad koje je u tom smislu znak ispunjenosti, ispunjene zatvorenosti.¹⁵ To je zaručnica na kojoj nema mane.

Promatrajući je dijelom skrivenu ispod prozirnog vela,¹⁶ zaručnik promatra njezine oči (r. 1b)¹⁷ iz kojih izvire poruka ljubavi (simbolizirana uspo-redbom s golubicom) te su one jedini dio tijela koji komunicira sa zaručnikom. Odmah nastavlja uspoređujući njezinu kosu (r. 1c)¹⁸ sa stadom koza (najčešće crne boje) koje izlaze na brdo Gilead. Ta je slika, kao i one koje slijede, uzeta iz pastirskog života i nužno ih je poznavati te biti uronjen u imaginarij semitskih idila kako bi nam te slike govorile ono što su govorile onome koji ih je pisao. Lako nam je zamisliti kako lepršava tamna kosa ljubljene podsjeća zaljubljenog na skupine palestinskih koza karakterističnih po svojoj dugoj tamnoj dlaci koje leluju po gileadskim brežuljcima.¹⁹ Izreče se nešto obično na način koji nije izravan već u sebi sadrži određenu suzdržanost koja kao da ne želi razotkriti čitavo otajstvo ljepote voljene osobe. Put kojim se autor koristi uporaba je svima poznatih slika kojim želi drugima prenijeti opijenost ljepotom i ljubav-

¹⁴ Usp. Jacques CAZEAUX, *Le cantique des cantiques: Des pourpres de Salomon à l'anémone des champs*, 151-152.

¹⁵ Usp. Isto, 152.

¹⁶ Veo (הַצֵּנִי) jedini je odjevni predmet koji se spominje u pjesmi, najvjerojatnije da se naglasi samo ljepota tijela zaručnice.

¹⁷ »Just how big a role the eyes play in female charm is clear in the contrasting case of Leah, who »had weak eyes« (*rakkôt*, Gen 29:17)«, Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 178.

¹⁸ »In the OT, hair is a symbol of great quantity (cf. Ps 69:5), of vital force (one thinks of Samson, Judg 16:17, or of the heroes of Judg 5:2), even of disorder and chaos (Ps 68:22; Dan 4:30). The satyr or 'hairy one' was the demon of the desert (Lev 17:7; Isa 13:21). It is the savage, the 'dionysiac' aspect of love which is being presented«, Gianni BARBIERO, *Song of Songs. A Close Reading*, 178.

¹⁹ Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 88.

lju prije nego opisati ili razotkriti taj misterij. Naime govor o bjelini zubi (r. 2) voljene zaručnice, bjelini nalik bjelini vune tek ostriženih i opranih ovaca, kod crkvenih otaca upućivala je na simboliku krštenja i novog rađanja u svjetlosti.²⁰ Divljenje tjelesnoj ljepoti i zamamnosti zaručnice nastavlja se i u slikama predivnih usana (r. 3a) privlačnih poput boje grimiza.²¹ Usporedba obraza (r. 3b) s kriškama mogranja, odnosno nara ili šipka, povezana je s izraelskim načinom poimanja toga ploda kao simbola plodnosti.

Pozivanje na »Davidovu kulu za obranu sagrađenu« (r. 4) na poetski način podsjeća čitatelja na obrambeni sustav koji je podigao Nehemija tijekom 445. godine, stoga zaručnica postaje simbolom naroda koji nakon što se vraća iz progonstva nanovo zadobiva svoj sjaj i moć pred očima svojih nekadašnjih neprijatelja.²² Nakit koji bi zaručnica nosila oko vrata i na prsima u znak svadbene svečanosti ovdje su metaforički predstavljeni slikom štitova i oklopa koji vise s kule Davidove.

Daljnji redci opisuju ljepotu dojki (r. 5) uspoređujući ih s dvama košutinih blizancima, s lanadi. Iako bi se ovdje moglo aludirati na plemena Sjevera i Juga, koja su se povratila u međusobno jedinstvo i u trenutku pisanja knjige žive u dobroj harmoniji, vjerojatno ipak nisu ništa drugo nego dodatni opisi koji žele pokazati skladnu ljepotu zaručnice, odnosno Izraela, odnosno onoga što ona u teološkom smislu predstavlja.²³

U zaključku pjesme o zaručnici, zaručnik obećava, kao odgovor na molitve zaručnice iz 2,17, da će doći na bregove smirne i tamjana. U smislu tumačenja Pjesme kao znaka Gospodnje ljubavi prema izabranom narodu Izraelu, ta bi slika upućivala na goru Hrama gdje je Gospodin obećao uspostaviti svoje boravište. Naime מִרְיָה (smirna) doziva u sjećanje ime Morijanske gore na kojoj je Salomon počeo graditi Dom Gospodnji prema izvještaju Druge knjige ljetopisa (usp. 2 Ljet 3,1). Budući da je tamjan (תְּבִנָּה)²⁴ bio u Izraelu uvozni proizvod iz Arabije, nemoguće je da se ovdje želi pozvati na neki drugi brijeg na kojem bi raslo stablo tamjanovca. Štoviše, budući da biblijski tekstovi ne poznaju drugu uporabu tamjana osim one liturgijske, jasno je da se ovdje kroz ta dva naziva želi naznačiti jedno brdo, brdo Hrama. Ono što je na tom tragu važno uočiti da, za razliku od prijašnjih sličnih epizoda kada je zaručnica zazivala njegov

²⁰ Usp. Jean DANIELOU, *Bible et liturgie*, Paris, 1951., 265.

²¹ Zanimljivo je primijetiti kako se autor u svojem opisu poigrava i s bojama, gdje nakon crne (koze) i bijele boje (ovce), u opis unosi crveno-ružičastu boju (grimiz).

²² Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 90.

²³ Usp. *Isto*, 91.

²⁴ Riječ תְּבִנָּה aludira na Libanon.

dolazak i pozivala ga da dođe na taj brijeg, ovdje zaručnik sam daje inicijativu i obećava dolazak na brijeg. I neophodno je ovdje zamijetiti obećanje da će njegov povratak biti prije konca dana, tj. njegovo zajedništvo sa zaručnicom ne treba očekivati tek na koncu vremena, već sada.²⁵ Tijelo zaručnice metafora je obećane zemlje koju zaručnik treba ljubiti i uživati u njezinim plodovima. Sličnu usporedbu možemo pronaći u Sir 24,13-17, gdje se mudrost uspoređuje s različitim raslinjem i stablima, među ostalim s cedrom i smirnom. Time se naglašava privlačnost Mudrosti, u našem kontekstu zaručnice, te njezina životvorna snaga.²⁶

Posljednji redak (r. 7) potvrđuje tjelesni sklad i ljepotu zaručnice: »Sva si lijepa!« Ona je posve bez ljage i mane, čista i savršena za svojeg ljubljenoga. To osnovno značenje tjelesne ljepote žene mogao bi u prenesenom smislu biti protumačeno kao pohvala stanja izabranog naroda koji je pročišćen nakon progonstva i sada je nakon vremena neuspješnog traženja svojeg Boga spreman za njegov povratak.²⁷ Zaručnica je u tom smislu, ponajprije slika Izraela, ljubljenog i tako dragog Gospodinu. Spomen potpune ljepote zaručnice podsjeća na opis ljepote svega stvorenoga iz Knjige Postanka (usp. Post 1).²⁸ Ljepota zaručnice je poput prvog odraza ljepote stvorenoga svijeta, bez grijeha i mane. Bog je zadivljen nad ljepotom svojeg stvorenja, kao što zaručnik biva zaveden ljepotom zaručnice, te se nastanjuje uz nju, u njoj. Dakle, zaručnica je slika novog stvorenja čovjeka.²⁹

2. Vrsna žena u Izr 30,10-31

2.1. Kontekst knjige Mudrih izreka

Knjiga Mudrih izreka kompilacija je stoljeća židovske mudrosti koja će se u konačnici oblikovati u V. stoljeću prije Krista. Kompilacija se sastoji od nizova izreka, narodnih poslovice i usporedbi מְשָׁלִים – מְשָׁלִים (*māšāl – m^ašālīm*). Ta mudrost je prije svega ljudska, profana i razumska. Naime, biblijska mudrost uvijek u sebi sadržava dva koncepta, dvije dimenzije: božansku mudrost i ljudsku

²⁵ Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 91.

²⁶ Usp. Anto POPOVIĆ, *Mudrosne i poetske knjige*, Zagreb, 2020., 383. O odnosu personificirane mudrosti i mudraca u Sir 24,1-22 upućujemo na članak: Maria Carmela PALMISANO, La sapienza personificata e la sua relazione con il sapiente in Sir 24,1-22, u: *Bogoslovni vestnik*, 78 (2018.) 3, 695-706.

²⁷ Usp. Raymond TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 92.

²⁸ Usp. Luca MAZZINGHI (ur.), *Cantico dei cantici. Introduzione, traduzione e commento*, 70.

²⁹ Usp. Jean-Emmanuel de ENA, *Sens et interprétations du Cantique des Cantiques*, Paris, 2004., 105-140.

mudrost. Ljudska se mudrost u Izraelu, kao i u drugim okolnim narodima i kraljevstvima, vezala uz pisare, poznavatelje prilika, prirodnih, društvenih, političkih ili vjerskih, te je često zbog svoje učinkovitosti u rješavanju društvenih problema bila vezana uz kraljevski dvor, uz kraljeve savjetnike, aristokraciju i samog kralja (poput Salomona: *mišlê š'lōmōh*).³⁰

Sam uvod knjige Mudrih izreka (Izr 1,1-7) upućuje nas prema cilju istoimene knjige: odgoj (מִדְוָה) mladića, ali kroz jedan specifičan i uvjerljiv izričaj koji vodi prema odgoju kojemu je cilj život (usp. Izr 8,35; 13,14).³¹ Očinska figura koja upućuje svoju poduku od samog početka knjige (Izr 1,8), kontekstualizira govor o mudrosti u obiteljski ambijent, iz kojeg nije izuzeta majčinska figura. Lemuelova mudrost o kojoj govori posljednji dio knjige Mudrih izreka (Izr 31,1-9) pred nas stavlja ženski lik kao primjer mudraca.³² U tom smislu promatramo i tekst Mudrih izreka o vrsnoj ženi iz 31,10-31.

2.2. Sadržaj i struktura teksta

Struktura teksta knjige Mudrih izreka predstavljena je vrlo sistematično, što je moguće vidjeti iz samog sadržaja te knjige. Nakon opširnog uvoda (1,1–9,18) u kojem je mudrost predstavljena kao smisao i izvor uspješnog života, slijedi sedam različitih skupina mudrih izreka (10,1–31,9) te kao završetak Mudrih izreka čitamo pjesmu o vrsnoj ženi (31,10-31). Sedma skupina izreka pod naslovom »Riječi Lemuela, kralja Mase« (31,1-9) sastoji se od četiri strofe po četiri retka u kojima se nalaze savjeti koje majka prenosi svojem sinu. Posljednji redci Mudrih izreka ne donose zbirku izreka, već su predstavljeni kroz pjesničku kompoziciju (vjerojatno stilski i poetski najsavršeniju u Starom zavjetu)³³ u kojoj se hvali lik žene.

Sam uvod u govor o vrsnoj ženi počinje prethodim opomenama (31,2-9), gdje se zavodljivost žene i stoga njezina pogubnost nalazi uz bok zavodljivosti vina i razvratu koje ono može donijeti čovjeku koji radi upravljanja zemljom mora čuvati trezvenu glavu. Tako se na koncu te knjige, koja se može smatrati svojevrsnom enciklopedijom izraelskog života, jer u njoj nalazimo različite koncepcije i stavove koje su Izraelci zauzimali prema svijetu, okruženju, ljudima i svekolikoj stvarnosti, nalazi enciklopedijski opis onoga što bi trebala značiti ili biti vrsna žena.³⁴

³⁰ Usp. Jean-Julien WEBER, *Le livre de proverbes*, Paris, 1949., 5-8.

³¹ Usp. Luca MAZZINGHI, *Il Pentateuco sapienziale*, Bologna, 2019., 51.

³² Usp. Jean-Julien WEBER, *Le livre de proverbes*, 56.

³³ Usp. Luis Alonso SCHÖKEL – José VILCHEZ LINDES, *Proverbi*, Roma, 1988., 116.

³⁴ Usp. *Isto*, 20-21.

Opis vrsne žene predstavljen je u akrostihu ili alfabetskoj pjesmi, gdje početna slova redaka čine hebrejski alfabet. Prva riječ prvog retka pjesme (31,10) započinje prvim slovom hebrejskog alfabeta *alef* (אָלֶף, konstruktivni oblik imenice אִשָּׁה = žena), dok posljednji redak (31,31) otpočinje posljednjim slovom hebrejskog alfabeta *taw* (תָּו, imperativ 2. lica mn. konjugacije qal, od glagola נתן = dati).³⁵ Taj stilski oblik nije tu samo kao književna figura nego je služio kao mnemotehničko sredstvo koje je omogućavalo lakše poučavanje mlađih, u ovom slučaju kćeri, životnim mudrostima.³⁶ Strogost muškog pisca knjige Mudrih izreka, koja je izražena u većini ostalih opisa žene, tu zadobiva jednu drugu dimenziju. Tu nam je predstavljena jedna čestita, kreposna žena (אִשָּׁה צְדִיקָה). Zanimljiva je činjenica da Septuagintin prijevod govori o γυνή ἀνδρεία, tj. o jakoj i hrabroj ženi. Ona dakle predstavlja ženu sposobnu voditi i upravljati svojim domom.³⁷ Čini se da nam se ovdje ne želi u prvom redu predstaviti žena iz puka, jer vrsna žena iz 30,10-31 je ona koja ima sluškinje u svojoj službi, njezin muž dio je uprave grada, a ona je obučena u iznimnu odjeću. Ipak nije riječ ni o tek jednoj uzvišenoj gospođi koja nema nikakvih briga i sve poslove predaje na brigu svojim slugama. Također ta žena nije ni sluškinja svojeg muža, ona je predstavljena kao njegova sudružica, životni partner jer on joj daje sve svoje povjerenje.³⁸ Upravo takva žena slika je cilja potrage za mudrošću, jer kao što knjiga Mudrih izreka započinje pohvalom mudrosti i isticanjem radosti za onoga koji je nađe (usp. Izr 8), tako i završava pohvalom vrsnoj ženi i isticanjem radosti muža koji je takvu ženu našao.³⁹

Struktura teksta Pj 31,10-31 predstavljena je u višeslojnoj simetriji i hijazmima,⁴⁰ koji se mogu iščitati iz izvornog teksta. Pjesma o vrsnoj ženi pisana je u drugom licu jednine (rr. 10-29) uokvirena je riječju הָיִל, jednako kao što su u rr. 11.28 uokvireni riječju בְּעֻלָּה («njezin muž»). Posljednja dva retka u dvostihu koja su u trećem licu množine uokvirena su glagolom הָלַל (rr. 30-31). Strukturalna simetrija tijela pjesme artikulirana je upotrebom hijazma, pri če-

³⁵ Usp. Anto POPOVIĆ, *Mudrosne i poetske knjige*, 215.

³⁶ Usp. Irmtraud FISCHER, *Femmes sages et dame Sagesse dans l'Ancien Testament*, Paris, 2010., 178.

³⁷ Usp. Stipe JURIC, *Ženska ljepota – najjača ljudska želja*, Zagreb, 2012., 371-373.

³⁸ Usp. Jean-Julien WEBER, *Le livre de proverbes*, 192-193.

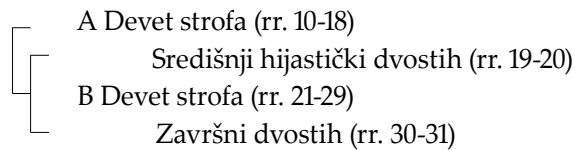
³⁹ Usp. Stipe JURIC, *Ženska ljepota – najjača ljudska želja*, 377-378.

⁴⁰ Usp. Miriam SKLARZ, «Woman of Valor» (Proverbs 31:10-31) — Structure and Significance, u: *Beit Mikra: Journal for the Study of the Bible and Its World*, 1 (2013.) 106-119; 106-119 (2013), סקלרץ, השיר «אשת חיל» (משלי לא 31-10) מבנה ומשמעות u: בית מקרא : כתב-עת לחקר המקרא ועולמו, מרים

mu su rr. 10-18 i rr. 21-29 dvije cjeline od devet stihova, dok su rr. 19-20 odvojeni od cjeline posebnim hijazmom uz tematiku ruku (רָדִיָּה):⁴¹

Rukama (רָדִיָּה) se maša (הִלָּשׁ) preslice
i prstima (וּכְפִיָּה) drži vreteno.
Siromahu dlan (כַּפָּה) svoj otvara,
ruke (וּרְדִיָּה) pruža (הִלָּשׁ) nevoljnicima.

Cjelokupna kompozicija pjesme u svojoj hijastičkoj strukturi tako poprima sljedeći oblik:⁴²

Obje glavne strofe pjesme tematski su povezane jer odgovaraju na izvrsnost ženine sposobnosti (rr. 10.29), njezinu važnost za muža (r. 11.23), njezine etičko-moralne vrijednosti (rr. 12.26), njezino umijeće u rukotvorinama (rr. 13.22.24), kao i u upravljanju domaćinstvom (rr. 15.21.27), trgovinom (rr. 16.24) i domaćinstvom (rr. 15.18.27). U dvama dvostihovima (rr. 19-20.31-31) pohvala vrsne žene postaje objektom hvale zbog djela svojih ruku, točnije, zbog svega onoga čime je u pjesmi i predstavljena.

2.3. Interpretacija Izr 31,10-31

Sam početak pjesme o vrsnoj ženi započinje pitanjem: »Tko će naći vrsnu ženu?« (r. 10a). Ovdje odgovor nije da je to nemoguće, kao što je slučaj u knjizi Propovjednikovoj (Prop 7,28: »Nađoh čovjeka – jednog od tisuću, a žene ne nađoh među svim nijedne). Prijevod retka moguće je izreći i eksklamacijom: »Tko će naći vrsnu ženu!« Iako je možda rijetka, ali upravo zbog toga neizmjerljivo vrijedna, vrijedna je poput biserja (r. 10b).⁴³ Hebrejska imenica לַיָּהּ može označava-

⁴¹ Usp. Murray H. LICHTENSTEIN, Chiasm and Symmetry in Proverbs 31, u: *The Catholic Biblical Quarterly*, 44 (1982.) 2, 206.

⁴² Usp. *Isto*, 208.

⁴³ »La donna ideale dev'essere un buon investimento economico. Questa impostazione commerciale potrà sorprendere e anche irritare il lettore moderno; ma in primo luogo bisogna cercare di capirla. Ricordiamo che nell'Israele dell'Antico Testamento il matrimonio aveva un rilievo economico notevole. Camor si offre a pagare qualsiasi prezzo pur di sposare Dina (Gen 34, 12). Es 22, 15s legifera sul prezzo delle vergini. Davide paga in prepuzi di filistei (1 Sam 18,25). Il marito è obbligato a dare sostentamento, vestito e alimento alla sposa (Es 21,10). L'aspetto economico del matrimonio è evidente. Non

ti snagu, sreću, bogatstvo i slične kvalitete, ali uz Vulgatin prijevod *mulier forte* posebno se naglašava stožerna krepost jakosti.⁴⁴ Naime u drugim biblijskim mjestima gdje se koristi atribut vrsnosti (לִּילָה) uz ženu, nikada nije riječ o povezanosti uz domaćinstvo već se želi istaknuti izvanredne kvalitete pojedinih žena, tjelesne, psihičke ili intelektualne (usp. Izr 12,4; Rut 3,11).⁴⁵

Prva informacija koju tekst donosi je ta da se njezin muž uzda u nju (r. 11), točnije njegovo srce (בְּטַח הָיָה לֵב), ponajviše u ekonomskom smislu, ali i mnogo više, na razini uzajamnog dobra (r. 12). Vrsna žena opisana je ujedno i kao ona koja je marljiva: »Pribavlja vunu i lan, i vješto radi rukama marnim« (r. 13). Premda je u sljedećem retku (r. 14) *tertium comparationis* povezan s pribavljanjem dobara iz daleka, usporedba žene s trgovačkom lađom može iznenaditi u kontekstu.⁴⁶ Žena je opisana kao ona koja je u uzburkanom moru života uvijek besprijekorna. Redci koji se nastavljaju opisuju ženu kao savršenu gospodaricu doma, onu koja se brine za obilje doma, koja raspoređuje svakome ono što je potrebno (r. 15.21.27), a njezina mudrost prodire u ono što tek dolazi, spremna je i za događaje koji još nisu nastupili, a ona ih je izdaleka vidjela da dolaze i stoga se smije budućem danu (r. 25). Spomen »ploda ruku njezinih« (פְּרִי כַּפֶּיהָ) u r. 16 možemo promotriti nasuprot »plodu utrobe« (usp. Post 30,2; Pnz 28,4.11.18.57 i sl.).⁴⁷ Slike koje pronalazimo u r. 17 (»Opasuje snagom bedra svoja, i živo miče rukama«) prikazuju marljivu ženu koja se ne boji napora.

Nakon r. 18, koji je predstavljen kao retrospektivna pauza u pjesmi, preuzimajući rječnik prethodnih redaka (טוב iz r. 12; סָהָר iz r. 14; לִּילָה iz r. 15), rr. 19-20 u svojoj hijastičkoj formi najavljuju tematiku sljedećih redaka i posebno naglašavaju otvorenost žene prema potrebitima, točnije njezinu marljivost i milosrđe. Tim izričajem aludira se na Pnz 15,11 i izraz פָּתַח אֶת־רִקְדָּתָהּ (otvoriti ruku) i terminologiju Iz 58,1-12, prema čemu je gesta vrsne žene čin prihvaćanja i suosjećanja, više nego darivanja.⁴⁸ Upravo je zaokupljenost domom i ukucanima ono što u vrsnoj ženi ne dokida otvorenost potrebnima i siromašnima. Ipak, ona je na prvom mjestu posvećena svojoj obitelji, onima koji su joj povjereni, za kojima snabdijeva dvije haljine za zimu, zaštitu usred najveće nevolje (r. 21).

basta, a compensare il marito, il dargli dei piaceri e dei figli«, Luis Alonso SCHÖKEL – José VILCHEZ LINDES, *Proverbi*, 615.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 617.

⁴⁵ Usp. Irmtraud FISCHER, *Femmes sages et dame Sagesse dans l'Ancien Testament*, 180-183.

⁴⁶ Usp. Luis Alonso SCHÖKEL – José VILCHEZ LINDES, *Proverbi*, 620.

⁴⁷ Usp. *Isto*, 621.

⁴⁸ Usp. *Isto*, 623-624.

U r. 23 konačno se pojavljuje i suprug, koji je opisan u svojem dnevnom poslu, kao što čitamo u Knjizi o Jobu:

»Kada sam na vrata gradska izlazio
i svoju stolicu postavljao na trg,
vidjevši me, sklanjali bi se mladići,
starci bi ustavši stojeći ostali.
Razgovor bi prekidali uglednici
i usta bi svoja rukom zatvarali.
Glavarima glas bi sasvim utihnuo,
za nepce bi im se zalijepio jezik.
Slušali su željno što ću im kazati
i šutjeli da od mene savjet čuju. (Job 29,7-10.21)

Učenik kojemu su upućene riječi pjesme, ali i čitava teksta knjige Mudrih izreka, možda se sprema za sličnu funkciju, zbog čega je i važno pronaći ženu kakva je opisana u pjesmi.⁴⁹ Valja ovdje pripaziti da se uloga vrsne žene ne bi, kako je to često bio slučaj kroz povijesne interpretacije tog teksta, svela na gospodaricu i upraviteljicu domaćinstva. Kako smo već prije napomenuli, vrsna žena je sudružica – ravnopravni partner svojem suprugu.

Ona je sposobna i za trgovanje (rr. 14.24)⁵⁰. U retku 25 koristi se metafora odijela, ali ne fizičkog, kakvo žena iz pjesme tka i pribavlja, već je njezino odijelo opisano sličnom slikom kao u Ps 104,1 (»odjevena snagom i dostojanstvom«). Prvi i posljednji spomen mudrosti unutar pjesme nalazi se u r. 26 (תְּכֵנֶה) prema kojem je opisana žena ona koja upućuje pouku, odnosno pobožan nauk (תּוֹרַת הַקֹּדֶשׁ) svojim ukućanima, točnije čitavu domaćinstvu (r. 27). Već u Izr 1,8⁵¹ čitamo: »Poslušaj, sine moj, pouku oca svoga i ne odbacuj naputka svoje majke!« (תּוֹרַת אִמִּי). Kako bi izrazio pojam pouke, autor se koristi riječju תּוֹרָה (Zakon). Kao što je Bog poučio svoj narod, tako i svako dijete mora u svojem domu primiti pouku u vlastitoj obitelji (usp. Izl 12,26-27; 13,8; Pnz 6,20-25), ne samo od oca nego i od majke.⁵²

Prijevod r. 29a mogao bi zvučati »mnoge su žene djelovale snažno« ili »mnoge su žene stekle bogatstvo«, ali iz konteksta pjesme očito je da je preuzeta terminologija iz r. 10. Vrsna, hrabra žena Mudrih izreka žena je moći, svje-

⁴⁹ Usp. *Isto*, 624-625.

⁵⁰ Usp. Jean-Julien WEBER, *Le livre de proverbes*, 192-195.

⁵¹ Usp. Izr 6,20; 31,1.

⁵² Usp. Ekumenska Biblija, 1270, nota i

sna svoje vrijednosti i u tom smislu sposobna djelovati u svoj svojoj osobnosti, inteligenciji i mudrosti.⁵³

Posljednji redci (rr. 30-31) žele istaknuti da uloga i važnost žene nema samo posljedice za život jednog doma već za cjelokupni javni i politički život zajednice. Vrijedna je hvale jer se boji Gospodina, čime se zaključuje pjesma, ali i zaokružuje te konkretizira knjiga Mudrih izreka (Izr 1,7).

3. Mudrost kao zaručnica i žena

U pjesmi o vrsnoj ženi čitamo da je ona majka koja poučava u dobroti svoju djecu i svoje ukućane. Nemoguće je već ovdje izbjeći aluziju na personificiranu Mudrost, baš onu koja je kod Boga i po kojoj on upravlja svojim stvaranjem, razdjeljujući svakom što mu je potrebno i poučavajući ljude božanskom znanju. Vrsna žena bila bi slika te božanske mudrosti. U želji za proširenjem značenja tog teksta u svjetlu ostatka božanske objave u biblijskim knjigama, ta vrsna žena kao slika božanske upraviteljske mudrosti slika je čovjeka, prvog čovjeka, muškarca i žene, kojem je povjereno sve stvaranje na upravljanje. Potraga za vrsnom ženom bila bi potraga za čovjekom koji bi bio u mogućnosti ostvariti prvotni božanski nalog i poslanje. Takav vrstan, hrabar čovjek bio bi obilježen svim karakteristikama vrsne žene koje smo promotriili te na svojevrsan način, kao što vrsna žena predstavlja ravnopravnog partnera svojem suprugu, tako i čovjek po božanskoj volji i planu predstavlja Bogu ravnopravnog suradnika u upravljanju stvaranjem.⁵⁴ Personifikacija Mudrosti kao vrsne žene ili ženskog lika općenito, ukazuje na mudrost žene kao dobre savjetnice, poželjne zaručnice, brižne majke, hraniteljice i mudre graditeljice obiteljskog života.⁵⁵

Ističe se, ipak, nevrijednost i prolaznost ljepote u usporedbi s unutar-njom mudrošću te tako na svojevrsan način opisana vrsna žena, bar na prvi pogled, stoji u suprotnosti sa zaručnicom iz Pjesme nad pjesmama, koja je sva ukrašena svojom neodoljivom ljepotom. U usporedbi sa zaručnicom iz Pjesme nad pjesmama vrsna žena iz knjige Mudrih izreka hvali se zbog onoga što čini: glagoli i imenice povezani s aktivnošću navode se u više redaka

⁵³ Usp. Jean-Julien WEBER, *Le livre de proverbes*, 200-203.

⁵⁴ Opravdanje navedene partnerske ravnopravnosti ne nalazimo samo u redcima o stvaranju iz Knjige Postanka nego i u novozavjetnoj objavi u kojoj Isus jasno naznačuje da je novi odnos Boga i čovjeka odnos prijatelja, a upravo je prijateljstvo koje dolazi ponajprije kao dar s Božje strane stvarnost koja od nejednakih čini jednake i od neravnopravnih ravnopravne.

⁵⁵ Usp. Anto POPOVIĆ, *Mudrosne i poetske knjige*, 436.

(Izr 31,13.24.29.31), emfaza je dakle na djelovanju, više nego na ljepoti.⁵⁶ Ako Pjesma nad pjesmama veliča fizičku ljepotu i tijelo ljubljene, autora pjesme o vrsnoj ženi u knjizi Mudrih izreka zanimaju samo ruke (r. 17.19-20.31) i dlanovi (r. 13.16.19-20). Sve navedeno trebalo bi nam pomoći da na tragu predloženih interpretacija obaju odlomaka izvedemo svojevrsnu usporedbu, kontrastnu ili sukladnu.

Dva lika stoje svaki u svojem sjaju: jedan, zaručnica urešena svojom skladnom ljepotom, drugi, žena urešena svojim integritetom. Iako te dvije stvarnosti ne bi nužno trebale biti u međusobnoj suprotnosti, pojedini ulomci koji hvale vrsnu ženu opominju na lažnost, prolaznost i pogubnu zavodljivost ljepote. Kao da na prvi pogled žele umanjiti vrijednost ženske ljepote ili tjelesne ljepote uopće. Ipak, jedna činjenica dokida takvo postavljanje stvari. Naime, muškarac koji je zaveden ljepotom zaručnice nije predstavljen kao tek jedan od muškaraca. Knjiga Pjesme nad pjesmama poziva se na kralja Salomona, mudrog kralja Izraela, koji je još uvijek mlad te stoga njegovo srce još uvijek, kao što će to biti slučaj u njegovoj starosti (usp. 1 Kr 11,1-13), nije podložno lažnim zavodnjima. Ukoliko je jedan mudrac zaveden tjelesnom ljepotom, onda nas to upućuje na poruku da je ljepota, pa i ona tjelesna, dio istinske mudrosti, te umjesto zavedenosti, radije govorimo o spoznaji ljepote kao jednog od svojstva mudrosti.

Iz protumačenih perikopa ne možemo tek jednostavno zaključiti da bi vrsna žena bila superiornija lijepoj zaručnici, ili drugim riječima da bi jedna bila »opipljivija« od druge na razini mudrosti. Ali ako bismo promotrili cjelinu knjige Pjesme nad pjesmama, poteškoće koje zaručnik i zaručnica imaju u međusobnom pronalaženju (usp. Pj 5,2-7) upućuju na određenu slabost ili nepotpunost tjelesne ljepote, tj. tjelesnosti, u konačnom uzajamnom pronalasku. Pojedini redci Pjesme nad pjesmama poput Pj 8,7 (»Da netko daje za ljubav sve što u kući ima, taj bi navukao prezir na sebe«) po svojem izričaju stoje nasuprot vrsnoj ženi, upraviteljici domaćinstva, i stoga je za potpuniju usporedbu potrebno vidjeti cjelovitost teksta. Kao što je Bog zadivljen nad ljepotom svojeg stvorenja i muž nad krepošću svoje vrsne žene, tako je i zaručnik zaveden ljepotom zaručnice te se nastanjuje uz nju i u njoj.

⁵⁶ Usp. Luis Alonso SCHÖKEL – José VILCHEZ LINDES, *Proverbi*, 615.

Zaključak

Pitanje koje se na koncu ove analize postavlja je sljedeće: Koga ili što predstavljaju zaručnica iz Pjesme nad pjesmama i vrsna žena iz knjige Mudrih izreka?⁵⁷ Kao odgovor na to pitanje vrlo je važno donijeti pretpostavke o tome da su i zaručnica i žena vrlo dragocjene onome koji ih opisuje. Obje se mogu usporediti s mudrošću, koja je dragocjenija od ičega: »Skupocjenija je od bisera, i što je god tvojih dragocjenosti, s njome se porediti ne mogu« (Izr 3,15).

Budući da se božanska mudrost ne može uvijek točno definirati i protumačiti u svojoj cjelini, potrebno je promotriti oba teksta zajedno. Izabrani tekstovi unutar teološko-antropološke interpretacije i potvrđeni egzegetskim tumačenjima na jedan poseban način predstavljaju sukladnost čovjekove složene naravi u planu Mudrosti stvaranja i dovršenja stvorenoga. Zaručnica i žena predstavljene u Pjesmi nad pjesmama i knjizi Mudrih izreka, otkrivaju čovjeka koji neće biti obnovljen tek u svojem moralnom integritetu ili tek u svojoj duhovnoj stvarnosti po kojoj ima mogućnost odnosa s Bogom, već će, jer je i ona dio potpune mudrosti po kojoj Bog čini sve, čovjek biti obnovljen u svojoj tjelesnosti.

Zaručnica i njezina ljepota predstavljaju čovjeka, preporođenog u novom stvaranju koje započinje već sada, »prije nego dan izdahne« (Pj 4,6), a vrsna žena simbolizira istog tog čovjeka kojem Stvoritelj povjerava da u svojoj slobodi upravlja svime stvorenim (usp. Post 1,26-28). Ono što mudar čovjek očekuje od Mudrosti je da on u svojem životu ostvaruje ono što je već ostvareno u samom činu stvaranja, da Mudrost bude s čovjekom kao što je uz Gospodina, nadahnjujući ga, pokrećući ga⁵⁸ i vodeći ga (usp. Izr 8,30), upravo kao životna družbenica.

Iz ovog proizlazi da nam te dvije slike, ukoliko idemo dalje od doslovnog značenja, donose ili, radije, objavljuju, mogućnost spoznaje »mnogolikosti«⁵⁹ biblijske Mudrosti, koja je u isto vrijeme imanentna i transcendentna te ostaje posrednicom između Boga i čovjeka. Čovjeka koji traži mudrost kao vrsnu ženu (»Tko će ju naći?«), a kada je nađe uspinje se k njoj (usp. Pj 4,6) i divi joj se

⁵⁷ Želio bih ovdje zahvaliti kolegi Ivanu Zrni, koji je još kao student Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu na moju inicijativu započeo s istraživanjem teme, pokušavajući odgovoriti na navedeno pitanje. Hvala što mi je dopustio da navedenu temu predstavim i proširim u svrhu simpozija »Mudrost u Bibliji«, koji se održao u Zadru 23. – 24. listopada 2020.

⁵⁸ Usp. Maurice GILBERT, *La sapienza del cielo. Proverbi, Giobbe, Qohèlet, Siracide, Sapienza*, Cinisello Balsamo, 2005., 221-223.

⁵⁹ Usp. Anto POPOVIĆ, *Mudrosne i poetske knjige*, 436.

jer je »bez mane« (Pj 4,7b). Upravo kako je i poznati hrvatski pjesnik u svojoj poeziji i izrekao:

»Svaka je od vas rođena da vlada,
i da za prijesto pruži mliječno dijete;
carice tijela, samo usnom sklada
i usnom želje pitam: što hoćete?

Ko će mi dati ključe vašeg čuda
i odgonetku vaše zagonetke?
Kakvo tajanstvo kriju vaša uda
i koje nade statue vam rijetke?

Božanske žene, što u snu i slavi
čekate zoru pravednih oltara,
pred vašim likom koljeno se savi,
a srce, zvučni plamen, već izgara.«

Tin Ujević, *Žene među kraljicama*

Summary

AN EXEGETICAL-THEOLOGICAL ANALYSIS OF SONG 4:1-7 AND PROV 31:10-31

Anđelo MALY

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
maly.angelo@gmail.com

Two biblical texts from the Song of Songs (4:1-17) and the Book of Proverbs (31:10-31) present two views of two biblical writers on the woman and her characteristics that are worthy of admiration and respect. Within a theological-anthropological interpretation confirmed by exegetical interpretations, selected texts represent, in a special way, harmony of human being's complex nature in the plan of Wisdom of creation and completion of all that has been created. The bride and the wife presented in the Song of Songs and the Book of Proverbs reveal the human being that will not be renewed only in his/her moral integrity, or only in his/her spiritual reality through which he/she has

a possibility to enter into relationship with God, but will be instead renewed also in his/her bodiliness, because it is also a part of complete wisdom through which God does everything. Both texts, and especially the one from the Song of Songs, were the object of various and numerous interpretations. By comparing these two texts that often differ in their meaning, but, thus, also complete each other, the author focuses in this article on resolving their opposition to each other by using the fact that opposites are also completing and building up each other. In that sense, apart from focusing on exegetical interpretations of aforementioned texts, the article focuses also on how these two biblical views of woman are specific ways of discoursing on wisdom. Finally, through a theological interpretation of these texts through images of the bride and the wife, the author wishes to confirm the fact of personification of Wisdom as a female character in the context of the Old Testament literature. Two images: bride and wife, if one goes beyond their literal meaning, open up a possibility of gaining an insight into multifaceted biblical Wisdom that is at the same time immanent and transcendent and remains the mediator between God and human being. The human being who seeks wisdom as a virtuous wife (Who will find her?) and when he/she finds her, he/she climbs towards her (see Song 4:6) and admires her because she is without a fault (Song 4:7b).

Keywords: *Song of Songs, Book of Proverbs, bride, virtuous wife, personification of wisdom.*